

הנער והספינה שניצחו

סא"ל מיל' חגי גרי היה בן 12 כאשר עלה כנער-מעפיל על האוניה "אקסודוס" וניסה להגיע לארץ ישראל. 60 שנה אחרי אותה פרשת הגבורה והאפוס הלאומי שהפך לסמל של מפעל ההעפלה, הוא משחזר את ההכנות, את ההפלגה, את קרב הגבורה עם הבריטים ואת הגירוש המשפיל חזרה לאירופה ■ עדות אישית של חבר "צוות", שנאבק עם חבריו בבריטים, הוגלה בשנית לגרמניה, אך חזר ועלה לישראל. סיפורו של ניצחון לאומי וניצחון אישי מרגש, שלא כהה גם אחרי שישה עשורים

מתוך הספר "הספינה שניצחה" מאת ברכה חבס, שיצא לאור בשנת 1948

איש. בתקופת המלחמה עצמה עלו כ-20,000 איש, ומסיום המלחמה עד להקמת המדינה הגיעו כ-85,000 איש. סה"כ עלו בעלייה ב' כ-115,000 איש, מהם 106,300 מאירופה, 7,500 מארצות המזרח ו-1,200 איש מצפון אפריקה. דרך הים עלו 107,500 מעפילים ובדרך היבשה הגיעו 7,500 איש.

במפעל ההעפלה השתתפו 140 כלי שיט. הספינה הקטנה ביותר הייתה "פוסידון" ועליה 65 איש והגדולה ביותר "עצמאות" ועליה 7,500 מעפילים.

בין העוסקים בהעברת יהודים לא"י ניתן למנות שלושה גופים: ה"הגנה", באמצעות ה"מוסד לעלייה", שפעל בתיאום עם המוסדות הלאומיים והצינוניים בארץ ובגולה, תנועת בית"ר ומוסדות התנועה הרביזיוניסטית וכן גורמים פרטיים שפעלו ברובם מתוך מניעים אידיאליסטיים, אם כי היו גם כאלה שעשו זאת בעבור בצע כסף.

כאמור, החלה ההעפלה בשנת 1934 ועם סיום מלחמת העולם

מאת: סא"ל מיל' חגי גרי

רקע

העם היהודי מעולם לא ויתר על זכותו החופשית לעלות לארץ ישראל. גם פרשת ההעפלה המאורגנת (או "עלייה ב' " כפי שכונתה), שאת תחילתה אנו מונים משנת 1934 וסופה עם הקמת המדינה, משתלבת כחוליה בשרשרת סיפורי גבורה של יהודים שסיכנו את חייהם, כדי לעלות ולהעלות אחרים לארץ ישראל.

שאל אביגור, ראש ה"מוסד לעלייה" מטעם ה"הגנה", נתן דימוי ציורי לרעיון העלייה הבלתי לגאלית: "נהר שנסתם באפיק המרכזי ונפרץ בערוצים צדדיים".

מבחינים בשלוש תקופות עיקריות בתולדות ההעפלה המאורגנת: משנת 1934 עד פרוץ מלחמת העולם השנייה העפילו כ-10,000

ריכוז המעפילים והעלאתם לאוניה

האוניה נועדה לקלוט 4,500 איש, מספר שיא של מעפילים באוניה אחת. בצרפת לא נמצא מאגר כה גדול של אנשים והיה צורך לרכזם מגרמניה, שם היה הריכוז הגדול של ניצולי שואה וכאלה שחזרו מרוסיה.

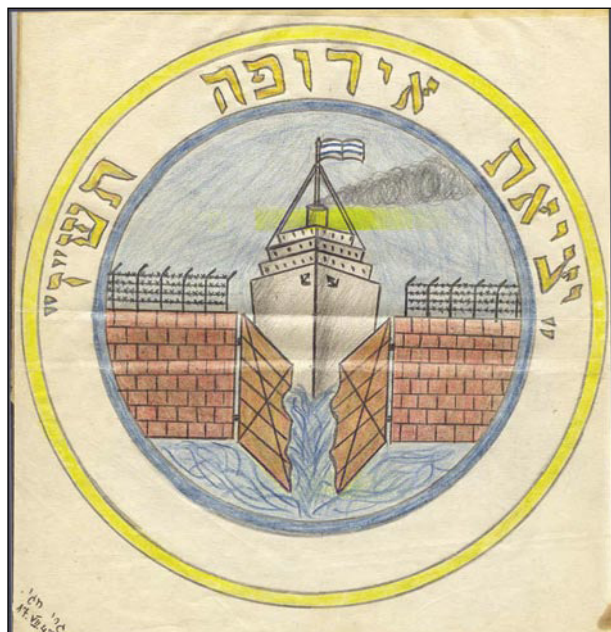
כאמור, הייתי אז ילד בן 12, חניך במוסד חינוכי של "הנוער הציוני" בגרמניה ומצפה לעלות ארצה. כדי להעביר אותנו ועוד מאות רבות כמונו מגרמניה לצרפת לצורך העלאתם על האוניה, חייב היה ה"מוסד לעלייה" להשיג "ויזות". באמצעות שתי ויזות קולקטיביות ל-850 איש שהושגו בסיוע קונסול קולומביה בצרפת, הצלחנו לילה אחד לעבור מגרמניה לצרפת, שם צורפנו לאחד מ-12 מחנות המעבר שהוכנו לקראת ההפלגה. בכל מחנה כזה היה מפקד מטעם הפלי"ם. שובצנו במסגרת מחלקות וכיתות והוכשרנו לשגרת חיים על האוניה. הבחורים הצעירים הוכשרו גם למאבק נגד השתלטות הבריטים על אוניה. בצורה זו רוכזו, אורגנו והוכשרו 4,500 איש מהם כ-1,500 "לוחמים" תוך שבועיים (מ-29 ביוני עד 10 ביולי 1947).

בליל ה-10 - 11 ביולי 1947 גויסו 150 משאיות שהסיעו את המעפילים לאוניה, שעמדה מוכנה להפלגה, לאחר שהופנתה מפורט-דה-בוק לנמל סט, מערבית למרסיי. נהגי המשאיות גויסו מבצע למרות שביתה של פועלי התחבורה. אנשי ה"מוסד לעלייה" שכנעו את מרכז האיגודים המקצועיים בפריס להעניק היתר מיוחד למבצע (ביטוי נוסף לדעת קהל אוהדת למפעל ההעפלה). זמן קצר לאחר שאחרון המעפילים עלה לאוניה, נאסר עליה להפליג בעקבות לחץ בריטי. למרות האיסור, ניתנה פקודה על-ידי שאול אביגור להפליג ללב ים. הנמל היה קטן ופתחו צר. הנווט שנאות לבוא בחצות להוציא את האוניה אל מחוץ לנמל תמורת 1,000 לירות שטרלינג לא הופיע בשעה היעודה. עם שחר של ה-11 ביולי 1947 יצאה האוניה מהנמל ללא נווט, כשהיא נתקלת בשרטונות, אך מכונותיה החזקות עמדו לה להתגבר עליהם. בים הפתוח חיכו לאוניה שתי משחתות בריטיות כ"ליווי צמוד".

ההפלגה והקרב

החיים באוניה התנהלו למופת, שגרת היום כללה תורנויות, אימונים, שמירה, בידור, הופעת מקהלות של תנועות הנוער ואמנים חובבים, הופעת עיתון יומי, תחנת שידור ששידרה חדשות מהארץ ותוכניות בידור. הוקם בית חולים ובו 60 מיטות ומרפאה בכל אחד משלושת הסיפונים. הצוות הרפואי מנה 5 רופאים ו-20 אחיות.

ב-18 ביולי 1947, בשעה 02:30 אחר חצות הקיפו את האוניה מכל עבר שש אוניות בריטיות. עוד בטרם נכנסנו למים הטריטוריאליים, ניתנה הוראה לעצור את האוניה. 1,500 הבחורים שהוכשרו לכך הונקו לסיפונים והתפרסו בהתאם לגזרות שהוקצו להם מראש. כתשובה לפקודה לעצור, שוגר המברק הבא למפקד הבריטי: "אנחנו עולים לארצנו בזכותנו ולא בחסדו של מישהו. אנחנו נהיה האחרונים שנשאף לשפיכות דמים, אבל עליך להבין, שלא נלך מרצון

ציור של חגי גרי הנער, הנושא את חתימתו והתאריך 17.7.47

למחנה ריכוז, אפילו אם הוא בריטי. לבסוף, אני חושב זאת לחובתי להזהירך שתהיה אחראי באופן אישי לכל מקרה של פתיחת אש לתוך ציבור של נשים וילדים בלתי מוגנים ובלתי מזויינים. אני מקווה שתתנהגו לפי הצווים האנושיים האלמנטריים ביותר".

זמן קצר אחר כך, החלו יריות לעבר תא ההגה העליון. שתי משחתות נגחו את האוניה משני צידיה. החיילים ניסו לפרוץ אל האוניה בחיפוי הירי בעוד שהמעפילים מקדמים את פניהם באותם כלי הנשק הקר שבידיהם וגם צינורות הקיטור הופעלו. לאחר הפריצה לתא ההגה העליון, הופעל תא ההגה הרזרבי שהוכן מראש והאוניה המשיכה לפעול בשליטת הצוות. המשחתות המשיכו להלום בדפנות העץ ומים החלו לחדור לאוניה. לא נותרה ברירה, אלא להכריז על הפסקת אש. בקרב נהרגו שלושה מן המעפילים וביניהם הנער **צבי יעקובוביץ**

בן ה-15 ונפצעו עשרות.

עם השתלטות החיילים על האוניה, הם החלו לחלק סוכריות ושוקולד לילדים. באופן ספונטני זרקנו להם חזרה לפרצוף את הממתקים. בשעה 14:00 למחרת בצהריים, נכנסה האוניה לנמל חיפה כשכולנו עומדים על הסיפונים ושירת התקווה אדירה בפנינו.

לאחר הורדת הפצועים וההרוגים בחיפה, הועברו המעפילים לשלוש אוניות גירוש: "אמפייר רויאל", "אושן יוגור" ו"ריינימד פארק", עליה היה לי הכבוד להימצא.

הפלגנו מחיפה בכאב לב, כשאנו בטוחים שמגמת פנינו לקפריסין אך הפעם החליטו הבריטים לשבור את רוחנו ולהחזיר אותנו לאירופה. כשהתבשרנו על כך האווירה הייתה קשה מאוד, אך לאט לאט התאוששנו לאחר שגם באוניות הגירוש דאגו אנשי ה"הגנה" לשגרת

החלו יריות לעבר תא ההגה העליון. שתי משחתות נגחו את האוניה משני צידיה. החיילים ניסו לפרוץ אל האוניה בחיפוי הירי בעוד שהמעפילים מקדמים את פניהם באותם כלי הנשק הקר שבידיהם וגם צינורות הקיטור הופעלו. לאחר הפריצה לתא ההגה העליון, הופעל תא ההגה הרזרבי שהוכן מראש והאוניה המשיכה לפעול בשליטת הצוות. המשחתות המשיכו להלום בדפנות העץ ומים החלו לחדור לאוניה. לא נותרה ברירה, אלא להכריז על הפסקת אש. בקרב נהרגו שלושה מן המעפילים

האם יש חברי "צוות" נוספים הקשורים ל"אקסודוס"?

חברי "צוות" אחרים אשר קשורים למסעה ההירואי של "אקסודוס", היא "ציאת אירופה תש"ד", בין אם עולים שהיו באניה, או מלווים אנשי צוות הספינה, או הקשורים למסעה של הספינה, מתבקשים ליצור קשר עם סא"ל מיל חגי גרי, מחבר הרשימה, בטלפון 09-9588538, או טל' נייד 052-2936916 או דוא"ל hlgeri@bezeqint.net לשם מפגש וצילום משותף.

להמבורג וארבעה חודשים לאחר צאת הבריטים מארץ ישראל וההכרזה על הקמת המדינה, שיגר נציג ה"מוסד לעלייה" בפריס מברק למטה ה"מוסד" בת"א בזו הלשון: "הוצאנו מגרמניה את אחרוני מעפילי 'אקסודוס', קיימנו את הבטחתנו במלואה". אני עצמי, יחד עם אחותי בת ה-10, הגענו לארץ בפברואר 1948 בתעודות מזויפות ובשמות בדויים, כ"תיירים" שמפליגים לאוסטרליה ויורדים בחיפה לכמה ימים לביקור קרובים. אמה עלתה באופן לגאלי כמה חודשים לפנינו ואבא גם הוא הגיע בתעודות מזויפות כחודש אחרינו.

סיכום

לאחר פרשת גבורה זו של "אקסודוס", לא חזרו הבריטים על הניסיון להחזיר את אוניות המעפילים לאירופה. אלה שהגיעו אחרי "אקסודוס", נוסעיהן הועברו שוב לקפריסין. פרשת "אקסודוס" היכתה הדים בכל העולם היהודי והלא יהודי, יצרה גל של אהדה לתנועת ההעפלה והגבירה את עצמת המאבק בבריטים. אין ספק כי מאבקם של מעפילי "אקסודוס" השפיע לא במעט על הדיונים בעצרת האו"ם שדנה באותה העת בגורלה המדיני של ארץ ישראל ועל ההצבעה ההיסטורית ב-29 בנובמבר 1947, שבה הוחלט על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל.

חיים אנושית, למרות התנאים הבלתי אנושיים והצפיפות האיומה ששררו בהן. במשך 11 יום (מ-18 עד 29 ביולי 1947) טולטלנו בים עד שהגענו לפורט-דה-בוק בצרפת, שם נדרשנו לרדת. 24 ימים שהינו באוניות הגירוש בנמל הצרפתי, בתנאי חום מעיק, צפיפות ולחץ בלתי נסבלים. בנחישות ובעקשנות הוחלט לא לרדת, וזאת בעידוד משלחות של ממשלת צרפת ושל הישוב בארץ שהגיעו בסירות לקרבת האוניות וקראו קריאות עידוד: "לא לרדת מהאוניות, לא ננוח ולא נשקוט עד שיחזירו אתכם למולדת, חזקו ואמצו". לבסוף, פקעה סבלנותם של הבריטים. ב-23 באוגוסט 1947 האוניות הפליגו דרך מיצר גיברלטר, האוקיינוס האטלנטי והים הצפוני וב-7 בספטמבר הגענו להמבורג שבגרמניה. כאן גברה הנטייה בלב אנשי ה"מוסד לעלייה" להגיב ביתר חריפות נוכח הורדת המעפילים על אדמת גרמניה, אך לבסוף פסק בן-גוריון, כי מעפילי "אקסודוס" עשו די והותר, וממדי הפעולה הוגבלו לכדי התנגדות פסיבית בעיקרה. הורדנו בכוח על-ידי חיילים בריטיים שסחבו כל אחד מאיתנו מסיפון האוניה עד למשאית ושוב מצאנו את עצמנו במחנות מעבר ומצפים לעלות ארצה. בכך תמו הטלטולים המתישים של מעפילי "אקסודוס" בימים ובאוקיינוסים שנמשכו תשעה שבועות ברציפות (מ-11 ביולי עד 7 בספטמבר 1947). עם הגעתנו חזרה לגרמניה, הובטח לנו שנהיה הראשונים לעלות ארצה. ואמנם, ב-7 בספטמבר 1948, בדיוק שנה לאחר ההגעה

לבסוף פסק בן-גוריון, כי מעפילי "אקסודוס" עשו די והותר, וממדי הפעולה הוגבלו לכדי התנגדות פסיבית בעיקרה. הורדנו בכוח על-ידי חיילים בריטיים שסחבו כל אחד מאיתנו מסיפון האוניה עד למשאית ושוב מצאנו את עצמנו במחנות מעבר ומצפים לעלות ארצה. בכך תמו הטלטולים המתישים של מעפילי "אקסודוס" בימים ובאוקיינוסים שנמשכו תשעה שבועות ברציפות (מ-11 ביולי עד 7 בספטמבר 1947)

סא"ל (מיל') חגי גרי

יליד פולין (1934), בעת מלחמת העולם השנייה היה בצפון קזחסטן (על גבול סיביר). עלה ארצה בשנת 1948. שירת בצה"ל 27 שנים. גר בהרצליה. נשוי, אב לשתי בנות וסבא לשישה נכדים.

השכלה: טכנית/הנדסית - טכנאי אלקטרוניקה; אקדמאית - תואר ראשון במינהל ציבורי. קורס ניהול בכיר באונ"ת; א; צבאית - קורס מתקדם לקציני קשר ואלקטרוניקה. קורס מ"פים שיריון; כללית - ידיעת הארץ, היסטוריה צבאית (לימודי תעודה).

תפקידים עיקריים בצה"ל:

- מדרין בבה"ד 7 ■ קצין קשר גדודי (גד' 51) - במבצע "קדש" ■ קצין קשר חט' חי"ר (גולני) ■ קצין קשר חט' שיריון (חט' 45, לימים חט' 188) ■ מפקד ענף קשר - בי"ס שיריון ■ סגן קצין קשר גייסי - גייסות שיריון (אוג' 162) - במלחמת ששת הימים ■ ראש מדור סד"כ חי"ק ■ ראש ענף ארגון חי"ק ■ מפקד ענף מפקדים בבה"ד 7 ■ קצין קשר אוגדה 210 (אוגדת לנר)

- במלחמת יום הכיפורים ■ ראש ענף תורה והדרכה חי"ק.

תפקידים עיקריים באזרחות: רמ"ח סקרי תקשורת - חברת "כור תקשורת והתראה"; רמ"ח הדרכה תעוד וקטלוג - מנהלת "אבן יקרה"; עוזר סמנכ"ל לתפעול - חברת "טלרד".

פעילות ציבורית: מייסדי העמותה להנצחת חללי חיל הקשר והתקשוב וחבר בוועד המנהל מיום הקמתה; יו"ר ועדת המורשת העוסקת בטיפוח, בשימור ובתיעוד מורשת חי"ק ובהנחלתה לדורות הבאים; חבר הנהלה ב"צוות" הרצליה; חבר הנהלה ב"צוות" מחוז השרון; חבר בוועדת ההסברה הארצית בהנהלה הראשית של "צוות" וחבר מערכת ביטאון "צוות"; בעל אות "המתנדב המצטיין" של ארגון "צוות", על הנחלת מורשת קרב לחיילי צה"ל; חבר הנהלה בארגון רוטרי ארצי; נשיא לשעבר במועדון "רוטרי" רמת השרון.

מתוך הספר "הספינה שניצחה" מאת ברכה חבס, שיצא לאור בשנת 1948